

Susan Brownmiller

PROTI NAŠI VOLJI, KRT 1988

MOŠKI, ŽENSKÉ IN POSILSTVO

Kakor je zapisala Mojca Dobnikar v uvodu, te knjige nikakor ne gre vzeti v roke s pričakovanjem, da nam bo teoretsko razkrila ozadje razmerja med spoloma in na ta način pojasnila posilstvo. Seveda to ne pomeni, da avtorica ne izhaja iz določenih domnev, ki jih jemlje za osnovo svoje obsežne raziskave o problemu posilstva. Kakor pove na začetku knjige, je njeno razmišljanje rezultat radikalnega preobrata, ki ga je v razmerju do problema posilstva doživela sama. Če velja za veliko večino obstoječih razmišljanj o posilstvu, da so napisana in izrečena iz perspektive t. i. potencialnih storilcev, potem je za pričujočo knjigo mogoče reči, da je napisana iz perspektive žrtev. Prav to pa je dovolj široko in popolnoma neraziskano področje, ki nam omogoči vpogled, ki bi mu pogojno lahko še vedno rekli pogled drugega.

Avtorica od samega začetka izhaja iz neke izrazito substancialistične domneve, ki bi ji lahko rekli naravni spolni razcep: »Vgrajena sposobnost moškega za posilstvo in ustrezna vgrajena ranljivost ženske sta za fiziologijo naših dveh spolov prav tako osnovni, kot je prvobiten sam spolni akt. Če ne bi bilo te biološke slučajnosti, te prilagoditve, ki zahteva združitve dveh ločenih delov, penisa in vagine, ne bi bilo ne spolnega občevanja ne posilstva, kot ju poznamo.« Prav ta biološka determiniranost posilstva, ki jo avtorica zagovarja (po njenem nastopa samo pri človeku, saj pri živalih posilstva ne more biti), je skrajno problematična, saj je na vsej črti v nasprotju z intenco osvetliti posilstvo kot specifičen družbeni problem in prispevati demistificiranju teorij o naravni vlogi moškega in ženske. Posilstvo je, kot pravi Susan Brownmiller, poglavitno orožje nasilja moškega nad žensko, glavno sredstvo njegove volje in njenega strahu. In če je posilstvo biološko determinirano, je hkrati tudi tisti mehanizem, s katerim »vsi moški držijo vse ženske v stanju strahu«.

Ta sicer izčrpna in natančna študija, ki nam že z navedenimi podatki osvetli mnogo, ostane zato ob nekaterih izvrstnih sklepanjih prekratka in včasih celo omogoča ravno tisto sklepanje o vlogi žensk, proti kateremu bi se rada bojevala.

Posilstvo je zgodovinsko dejstvo, pravi avtorica, in tega se skuša v vseh poglavjih knjige tudi držati. Klasifikacija, ki jo je napravila, obravnava pojav posilstva v različnih družbenih okoliščinah, ki jih razdeli na vojno, nemire, pogrome, revolucije, suženjstvo, mednacionalna in medrasna trenja, zapor itd. Pravzaprav bi se lahko zdelo, da je ta fenomen v neki specifični povezavi z različnimi družbenimi stanji, ki bi jih z vidika t. i. moderne družbe lahko označili kot ekscesna stanja nasilja in nasilnega spreminjanja človeške družbe. Vendar avtorica tega ne trdi, temveč vseskozi dokazuje, da je bilo vprašanje posilstva vedno odvisno od položaja žensk v neki skupnosti ali družbi. Od starodavnega Hamurabijevega zakonika prek biblijskih zgodb in srednjeveških vitezov do današnjega dne so moški lahko nekatere »kategorije« žensk nekaznovano posiljevali, kar je bilo po avtoričinem mnenju vedno najtesneje povezano s pozicijo ženske kot lastnine, s katero se razpolaga in do katere ima lahko nekdo absolutno pravico. Sužnje, nedevce, prostitutke, tlačanke, snahe, žene, ženske »sovražnikov« itd. so bile »kategorije« žensk, za katere so

veljali posebni »zakoni«. Povezovanje posilstva izključno z nasiljem je osnova za izpeljavo, v kateri avtorica obravnava omenjena izredna stanja v družbi kot specifične prostore, v katerih dobi fenomen posilstva še dodaten pomen. Ker je posilstvo samo forma skrajnega psihičnega in fizičnega nasilja, ki ga moški lahko prizadene ženski zaradi njune biološke determiniranosti, in nima nobene zveze s seksualnostjo, je po avtoričinem mnenju lahko uporabljeno v posebnih situacijah in institucijah kot orožje maščevanja, ali kot nasilje nasilja. Prav zaradi tega je to še posebno množičen pojav v vojni in pogromih, ko se združijo tolpe moških, in pod izgovorom »za splošno dobro« »uničujejo lastnino drugih moških«, kamor menda spadajo tudi ženske. Tako, pravi avtorica, posilstvo nima nič opraviti s spolno privlačnostjo, temveč je zgolj izkazovanje dominacije in moči nad drugim.

Potem ko našteje vrsto zgodovinskih situacij, v katerih nastopa posilstvo kot množičen pojav, nam avtorica predstavi t. i. »posiljevalca iz policijskega zapisnika« in dokumentira izvajanje z obsežno statistiko, čeprav ob jasnem zadržku, da je posilstvo eden od zločinov, ki jih prijavijo najbolj redko. Domneva se namreč, da se prijavi policiji le eno od petih ali celo dvajsetih posilstev. Klasične predstave o posiljevalcu kot nepoznanem, tujem moškem, ki bo ženski sledil na neko skrivno mesto, da bi jo tam posilil, niti iz policijskih zapisnikov Amerike 70-ih let ni več mogoče dobiti. Prej bi bilo mogoče reči, da je »tipični posiljevalec« znanec iz sosednje ulice. In statistični podatki iz časa, ko je Susan Brownmiller raziskovala posilstva, kažejo tudi na to, da se je 52 % posilstev zgodilo doma. Na tem in še mnogih drugih mestih je študija, ki jo je napisala Susan Brownmiller, odlična in spodbijanju »klasičnih« predstav o posilstvu, bodisi kot o »nemogočem« zločinu (ženske ni mogoče posiliti), predstav o »nadolžnih« (zveste zakonske žene, nedolžne deklice, kratka ženske v »pravi« vlogi) žrtvah posilstva in o »krivih« (»lahkih« ali nekonvencionalnih ženskah), ki so le dobile »zasluženo kazen«, o herojskih posiljevalcih, o tem, kako je sam sodni postopek v primeru posilstva brez primere v obravnavi žrtve, kako se ženskam implicitno vsiljuje zaščita njihovih »varuhov« pred drugimi moškimi kot najprimernejša zaščita pred posilstvi.

Gotovo zanimivo za današnje razmere v Jugoslaviji je vprašanje, ki se tudi pojavi v tej študiji, namreč, ali obstaja tako imenovano medrasno ali mednacionalno posilstvo. Avtorica na vprašanje v taki obliki sicer ne odgovarja, vendar pa njeno navajanje primerov t. i. medrasnih posilstev kaže na to, da gre pravzaprav za dokaj kompleksno vprašanje prepletanja dveh vrst diskriminacije: spolne in rasne, pri čemer se žrtev in storilec pojavita predvsem kot zastopnika vsak »svoje rase«.

Hkrati je vprašanje medrasnega ali mednacionalnega posilstva navadno točka, v kateri pride do »politizacije« posilstva kot političnega orožja, s katerim se skuša dokazovati nekaj drugega kot problematičnost nasilja nad žensko. V teh primerih ponavadi sploh več ne gre za dejanje samo, ampak za pripadnico neke določene rase ali nacionalnosti. Znotraj razmišljanja o medrasnem posilstvu se ponavadi pojavita dve komplementarni poziciji, ki izhajata iz pojmovanja razlikovanja t. i. »običajnega posilstva z »normalnim« »spolnim« motivom in posilstva, ki naj bilo »še nekaj več« ali pa manj od posilstva. Tipično za taka razmišljanja je razcepljenost med t. i. »levičarsko« in pa »desničarsko« interpretacijo, ki ju Susan Brownmiller izredno dobro prikaže. Levičarska pozicija ponavadi govori o »lažnih obtožbah, npr. pohotnih belk za posilstvo«, s katerimi skuša desnica dokazati divjaškost neke rase ali nacionalnosti, medtem ko desničarska pozicija govori o skrajno poživljenem dejanju barbarov.

Dejstvo je seveda, da si z nobeno od njiju ne moremo pomagati, kajti »politizacija« posilstva na nacionalni ali rasni podlagi je bila vedno predhodnica ali opravičilo za ekscesna stanja v družbi, ko so ženske v končni instanci potegnile krajši konec, saj zabrisuje realne probleme v zvezi s posilstvom. Hkrati pa statistični podatki kažejo, da je ženska vedno v večji nevarnosti, da jo bo posilil pripadnik iste rase ali nacionalnosti, kot pa druge. Sicer pa nam je primer »separatističnih posilstev na Kosovu« lepo pokazal kako lahko nacionalna obravnava posilstev zgolj prikrije realne probleme v zvezi s posilstvom (npr. dejstvo, da posilstvo v zakonu še vedno ni inkriminirano dejanje, da pa hkrati obstaja v srbskem kazenskem zakoniku posebna definicija nacionalističnega posilstva, za katerega je predvidena v povprečju za dve leti višja kazen kot za »običajno« posilstvo).

Poglavje zase, pa tudi posebno poglavje v knjigi sta seksualno nasilje nad otroci in posilstvo v zaporu. Ravno na tistem mestu, kjer avtorica govori o posilstvu v moških zaporih, se domneve o biološki spolni determiniranosti posilstva izkažejo za napačne. Naprej to domnevo zavrača dejstvo, da je mogoče posiliti tudi moškega, oz., da je tudi moški lahko žrtev posilstva. Ko Susan Brownmiller navede nekaj tipičnih zaporniških primerov, se namreč pokaže, da pozicija »ženske« nikakor ni biološko determinirana, pač pa strukturalna pozicija znotraj določenega družbenega razmerja moči, brez katere »družba«, takšna, kot je, ne more funkcionirati. V moškem zaporu, kjer »bioloških« žensk ni, si jo pač »naredijo«, kar kaže na to, da spolna razlika nikakor ni (zgolj) atribut telesa. Argumentacija Susan Brownmiller se natanko v tej točki izkaže za problematično. Po eni strani trdi, da posilstvo nima nič skupnega s spolnostjo oz., da spolna narava dejanja ni odločujoča, po drugi pa naj bi bilo posilstvo pogojeno že z »biološko« spolno razliko samo. Hkrati skozi poglavje o posilstvu med moškimi pokaže, da meja med žrtvijo in storilcem posilstva ni biološka, temveč izrazito družbeno konstruirana.

Kljub temu izhodiščnemu protislovju (ki izpričuje eno od vej radikalno-feminističnega razmišljanja) so številna pričevanja, navedbe dokumentov, potekov postopkov, oris specifične ideologije, ki spremlja primere sojenja zaradi posilstva itd. dosegli svoj namen. Knjiga »Proti naši volji« je specifična »zgodovina posilstva«, ki dvomi o prevladujočih in na prvi pogled samoumevnih pogledih na posilstvo, kjerkoli že se pojavljajo. Prav zaradi tega jo je vredno prebrati. Prav tako pa bi jo priporočali vsem tistim, ki so na položajih, kjer se srečujejo s tem specifičnim problemom, bodisi kot tožniki, sodniki ali poročevalci – novinarji.

Vlasta Jalušič